

СЕРБСЬКИЙ ОСПІВУВАЧ ВЕНЕЦІЇ ВІДВІДАВ УКРАЇНУ

Наприкінці березня до Києва з метою прочитати лекцію в Києво-Могилянській академії завітав видатний сербський письменник, художник і перекладач Мілета Проданович. Професор Академії мистецтв у Белграді, він нині є досить успішним і знаним літератором. М. Проданович — автор кількох романів, збірок новел, серії подорожніх нотаток; український переклад роману «Сад у Венеції» був надрукований у минулому числі «Всесвіту». Також він — фотохудожник, чії роботи неодноразово бачили світ на виставках не лише в Сербії, а й за кордоном. Нарешті й до України черга дійшла: професор презентував свою виставку «Ангел і леви» у Галереї мистецтв НаУКМА.

У Конгрегаційній залі Могилянки Мілета Проданович прочитав лекцію з похмурою й водночас промовистою назвою: «Померти і бути похованим у Сербії» (1991 — 2000). За цією назвою був прихований глибокий історичний зміст, який повертає нас до драматичних подій новітньої історії, до екзистенційної кризи Югославії, до війни, що сколихнула світ і завершилася появою суверенних Сербії, Боснії та Герцеговини, Македонії. Про актуальність цієї теми не варто нагадувати зайве — охочих послухати лекцію виявилось чимало. Власне, можна говорити про історію пам'яті — такої, якою її бачили в Сербії ХХ століття. Адже, згідно з модерним баченням історичного процесу, нація має історичну пам'ять, що зберігає в собі моменти слави й ганьби, перемог і поразок, передається з покоління в покоління. І ось із цим образом пам'яті нас познайомив Мілета Проданович. Професор обрав не надто звичний предмет обговорення; він вирішив сфокусувати увагу на специфічному джерелі історичної пам'яті — надгробних плитах і пам'ятниках. Презентація до виступу містила безліч знімків цих німих хранителів людських долі.

У вступі перед початком лекції президент НаУКМА Сергій Квіт заявив, що «надзвичайно важливо знати більше одне про одного, особливо в контексті українсько-сербських стосунків, адже Києво-Могилянська академія належить до культурної спадщини обох народів — і українського, і сербського». Цілком слушно було пригадати, що загалом міжкультурні зв'язки українців і сербів досить давні, і прикладом такого діалогу може служити історія Йована Раїча, видатного

сербського літературного діяча 19 ст., який закінчив Києво-Могилянську академію. Ці зв'язки не минають безслідно, історія не забувається, тому сьогодні на Староакадемічному корпусі нашого університету висить меморіальна дошка на честь Йована Раїча.

Посол Республіки Сербія в Україні Горан Алексіч, представляючи письменника аудиторії, висловив сподівання, що лекція Мілети Продановича «допоможе зрозуміти й осягнути всю складність ситуації, в якій історично опинилась Сербія на зламі століть». Він також зазначив, що варто зробити для себе висновки про те, як можна бачити і сприймати сербську історію, культуру, менталітет, адже, знов-таки, серби й українці мали спільне минуле і замалим не спільне походження.

Сам професор Проданович коротко зауважив, що в Академії мистецтв у Белграді йому вже доводилось читати подібні лекції. Він вивчав пам'ятки поховальних обрядів на території Сербії від найдавніших часів до сьогодення. Заглибившись в історію, пан Проданович розповів про традиції поховання монархів у середні віки, про збереження цієї традиції до 80-х років минулого століття (до цього часу серби ховали своїх правителів на території кафедрального собору в Белграді). Також професор розкрив таємниці поховального обряду папи Римського — обряду, що його донині практикують у Ватикані. В тісному переплетінні сакральних знаків, часу й простору ці поховальні практики відкривають широке поле для пошуків культуролога, історика, археолога — поховальні пам'ятки як предмет наукових праць іще себе не вичерпали. І, як на підтримку наукових інтересів суспільства, окремі пам'ятки в Сербії нині перебувають під охороною ЮНЕСКО.

«У нас багато спільного. Адже ми (сербі й українці — *І. Ж.*) на роздоріжжі між Сходом і Заходом, оскільки раніше на нас мали сильний вплив Візантія і сусіди з західної Європи», — так Мілета Проданович пояснював вибір теми для лекції в Києві. Він назвав 90-ті роки часом «воєн за югославську спадщину», коли конгломерат із відповідною назвою потерпав від диктатури Мілошевича. Власне процес розпаду Югославії був тривалим і болючим, і можна провести паралелі з історією України, яка теж пережила комуністичний режим у складі СРСР, потім здобула незалежність. І Югославія, і СРСР мали своїх великих вождів, і там, і тут із різною силою системі чинили опір, і, безперечно, в історичній пам'яті обох народів надовго закарбувалися сліди від тих часів. Як цілком справедливо звернув увагу Мілета Проданович, у нас (як, утім, усіх колишніх громадян Союзу) одним із таких слідів є мавзолей Леніна — ніщо інше, як пам'ятний знак ідеологу й натхненнику комунізму. Професор зауважив, що культура новочасних мавзолеїв для вождів прийнялася була в комуністичних режимах Східної Європи (наприклад, у Болгарії якийсь час існував мавзолей Георгія Дімітрова). Тим цікавіше було дізнатися, що інститут, колись відповідальний за розробку й будівлю мавзолею Леніна, нині працює як приватна контора і виконує замовлення... босів російської мафії.

Лекція Мілети Продановича охоплювала сюжети з життя і смерті не лише видатних постатей Сербії, а й простих її громадян. Поховальним традиціям останніх — теж понад півтисячі років; їх пояснює розмаїття християнської та ісламської культур, які перетнулись і з попереми́нним успіхом донині панують на Балканах. І вже, напевно, нікого не здивує, що могильний камінь чи напис на ньому можуть так багато розповісти про деталі побуту, життя та смерті людини в Сербії останніх двох століть.

Київ

Іван ЖЕЖЕРА

Світлина Наталки Ксьондзик